

Johannes Hemleben

Stredoveký mních

Tomáš Kempenský

Autor jedného z najpôsobivejších diel kresťanstva, Tomáš Kempenský (1380-1471), bol mních. Jeho kniha sa volá *De imitatione Christi* (Nasledovanie Krista). Žiadne iné kresťanské dielo okrem Biblie nebolo tak často znovu vydané a nerozšírilo sa vo svete tak, ako táto kniha, ktorá je väčšinou nazývaná "Knihou pestovania vnútorného života". Ak vezmeme túto charakteristiku doslova, vystihuje úmysel autora. Ten sa snaží ukázať cestu, ktorá vedie k pestovaniu nového vnútorného človeka. Toto dielo je teda potrebné považovať za jeden z významných spisov kresťanskej mystiky.

Tomáš Kempenský sa narodil ako Thomas Hemerken (či Hämmerlein) v Kempene neďaleko Krefeldu. Po návšteve školy prevádzkovej „Bratmi spoločného života“ vstúpil roku 1399 do augustiniánskeho kláštora na Agnetenbergu u Zwolle v Holandsku, kde tiež vo vysokom veku 91 rokov zomrel. To, že o jeho autorstve Nasledovania Krista vznikol závažný teologický a filologický spor, nám nemusí vadieť, pretože kniha je nezávisle na svojom autentickom autorovi dokumentom, popisujúcim podstatu a úsilie európskeho mníšstva na konci jednej veľkej epochy.

Ak hľadáme čistého ducha kresťanského stredoveku a jeho náuky onom svete, urobíme dobre, keď dočasne zabudneme všetko, čo sme sa naučili v škole o stáročia trvajúcim spore medzi cirkvou a štátom. Potom nám samozrejme vyvstane na mysli ako symbolická postava stredoveká postava mnícha. Mních v spoločenstve kláštora, mních vo svojej cele, mních ako osamelý pustovník a ako pútnik. Pri takomto ohliadnutí sa nám ukáže nebyvalé bohatstvo kultúrno tvorivej rozmanitosti. Vo svojej knihe O tajomstve mníchov sa švajčiarskemu autorovi Walterovi Niggovi podarilo nanajvýš pôsobivo podať celkový prehľad vznikania rádov a ich prácu. Od dávneho svätého Antona a jeho vnútorných bojov čoby pustovníka na púšti, cez Basilia a Augustína vedie čitateľa k Monte Cassinu, odkiaľ vyšiel Benedikt a jeho mníši, aby v európskom priestore zakladali stredoveké kláštory.

Nepreháňame, ak povieme, že európska kultúra by bola podstatne iná, keby neexistovali mníšske rády. Vedľa benediktínov sformovali duchovnú tvár západnej kultúry tiež kartuziáni, cisterciáni, františkáni, kapucíni a dominikáni. Nekonečná sila obete sa prostredníctvom mníchov vliala do vývoja predovšetkým európskych národov - častokrát sprevádzaná tichým pôsobením nezištných mníšok, ktoré sa v niektorých prípadoch vystupňovalo vo vizionárske zážitky a spirituálne činy, ako u Hildegardy z Bingenu (1098-1179), Mechthildy Magdeburskej (1212 - 1280) či Terezy z Avily (1515-1582). Rády nezostali ušetrené ani tragických udalostí. Spomeňme si len na kruté mučenia dvoch dominikánov, Savonarolu (1498) a Giordano Bruno (1600).

Avšak v čom spočívala sila mníchov a mníšok? Odpoveď znie: v duchom preniknutom pohľade stredovekého kresťanstva na svet a v asketickom spôsobe života. Hoci znie táto odpoveď samozrejme, veľa nepovie, pokiaľ nepochopíme nedeliteľnú spolupatričnosť pohľadu na svet a spôsobu života. Čo si pod tým máme konkrétne predstaviť, to ukáže nižšie citovaný úryvok z "Nasledovania Krista" s názvom "O rehoľnom živote":

1. "Ak si chceš uchovať pokoj a svornosť s inými, musíš sa učiť v mnohých veciach premáhať sám seba. Nie je maličkosť prebývať v kláštore alebo inom spoločenstve, žiť tam bez reptaia a verne vytrvať až do smrti. Blázon, kto tam dobre žil a šťastne zomrel.

Ak chceš náležite obstať a duchovne prospievať, pokladaj sa na zemi akoby za vyhnanca

a cudzincom. Nutné sa stať bláznom pre Krista (1 Kor 4,10), ak chceš žiť rehoľným životom.

2. Sám habit a tonsura sú málo platné, len zmena mravov a dokonalé umŕtvenie nezriadených vášní tvorí správneho rehoľníka.

Kto v reguli hľadá niečo iné ako len Boha a spásu svojej duše, nájde tam len trápenie a bolesť. A nezostane tam dlho v izbe ten, kto sa nesnaží byť najmenším a podriadeným všetkým.

3. Služiť si prišiel, nie panovať; vedz, že si povolaný trpieť a pracovať, a nie zaháľať a baviť sa.

Tu teda sa ľudia skúšajú ako zlato v ohni. Tu nikto neobstojí, kým sa rád a celým srdcom nepokorí pre Boha. Sú ľudia skúšaní ako zlato v peci ohnivej. Tu môže pevne stáť len ten, kto sa chce z celého srdca pokoriť pre Boha. "

Podobne ako Budhov žiak sa mních nemá cítiť na tejto zemi doma. Má v tomto svete slúžiť ríši, ktorá podľa slov Ježiša Krista (Jn 18,36) nie je z tohto sveta. Aby to dokázal, musí odumrieť tomuto viditeľnému svetu, a tak sa spojiť s oným nadzmyslovým. To je hlavný bod a jedine z neho je možné pochopiť kresťanstvo stredoveku. Iba zážitkom vnútornej smrti môžeme zakúsiť nebo. Tak ako smrť čoby koniec života sa stáva ranou k nebu a peklu, zakúša na osamelej ceste usilujúci mních smrť a peklo v sebe skôr, než sa mu otvorí nebo. Aby tento cieľ dosiahol, musel rehoľník na začiatku svojej cesty zložiť trojaký sľub - chudoby, čistoty poslušnosti - a po celý život je naplňať. Len tak bolo možné usilovať o dosiahnutie cieľa nábožensko-mravnej dokonalosti.

Tieto rádové pravidlá úplne zodpovedajú záverom modernej psychológie. Aj psychológia pozná členenie základných pudov do trojnosti: majetnícky pud, pohlavný pud a potreba sebaupresadzovania. Zakladatelia kresťanských rádov - a nemenej východné mníšske hnutia v brahmanizme, budhizme a lámaizme - vedeli, že všetky pozitívne cvičenia zbožnosti, modlitby, kontemplácie a meditácie prídu nazmar, keď žiak nie je pánom svojho pudového sveta. Tak nevideli žiadne iné východisko ako radikálnu izoláciu "nižšieho" človeka od "vyššieho". Tento cieľ sa mal dosiahnuť

zachovávaním troch sľubov. Majetníckemu pudu sa čelí životom v osobnej chudobe, pohlavnému pudu životom v čistote celibátu a potrebe sebaupresadzovania poslušnosťou, zaradením do spoločenstva a podriadením sa vôli predstaveného s dodržiavaním všetkých rádových pravidiel príslušnej rehole.

Je vidieť, že vnútorné pravidlá mníšstva rozhodne neboli odtrhnutá od reality sveta a človeka. Pochádzali z triezveho pochopenia základných ľudských pudov a ich nebezpečnosti. Inými slovami, duchovným vodcom stredoveku išlo o to, aby "zniesli nebo na zem". K tomu bolo potrebné očistených kňazov a mníchov. Nevideli žiadnu inú cestu, ako dosiahnuť cieľ, ako pestovať dôsledne askézu - iba skrze smrť prirodzeného človeka, "starého Adama", a životom "nového Adama". V stredovekých snahách išlo teda o to, nechať pôsobiť nebo - tak, ako ho vtedy videli - na zemi prostredníctvom ľudí. Pritom platila - a platí ešte dnes - zásada, že len neskalené zrkadlo môže čisté svetlo tiež čisto odrážať. Kto usiluje o osvietenie, musí sa zbaviť všetkého, čo kalí cestu čistému svetlu.